

Neki aspekti specijalnog rata protiv Jugoslavije

Dr VOJISLAV MIĆOVIĆ

Od svoga nastanka, socijalistička Jugoslavija neprekidno je izložena različitim oblicima pritisaka iz okvira specijalnog rata. Osnovni metodi, sredstva i oblici toga rata menjaju se i prilagođavaju ukupnim unutrašnjim prilikama i problemima zemlje, i opštem stanju međunarodnih odnosa i stepenu čvrstine međunarodnog položaja Jugoslavije.

Budući da stratezi specijalnog rata procenjuju da se društveni sistem Jugoslavije ne može promeniti nasilnim sredstvima akcijom spolja i da bi svaki takav pokušaj za njih predstavljao izvestan rizik koji bi završio debaklom, javnom političkom kompromitacijom i opasnostima po svetski mir, njihova aktivnost usmerena je na osnovne društvene vrednosti, sa orijentacijom da se u dužem vremenskom periodu erodiraju te vrednosti, da se uticajem na svest ljudi i na promene njihovog odnosa prema sopstvenim vrednostima i društvenom sistemu, postepeno promeni odnos snaga u korist onih koji bi už odgovarajuću podršku i pomoć spolja mogle da izvrše radikalne promene toga sistema.

Jugoslavija je u posleratnom razvoju odolela mnogim iskušenjima i pritiscima, i uprkos povremenim unutrašnjim teškoćama i krizama ostala je nezavisna i nesvrstana i dosledna svom putu izgradnje socijalizma na osnovama samoupravljanja. Za opstanak zemlje, za njen nezavisan i slobodan razvoj, do sada je presudan značaj imalo unutrašnje jedinstvo i odlučno sučeljavanje sa problemima i teškoćama sa kojima se naše društvo suočavalo.

PRISTUP PROBLEMU SPECIJALNOG RATA PROTIV SFRJ

Jugoslavija spada u red onih zemalja u svetu koje su tako reći neprekidno i veoma intenzivno izložene najrazličitijim oblicima ideološke borbe, političkim i ekonomskim pritiscima, propagandno-psihološkim i diverzantsko-terorističkim dejstvima, obaveštajnim i drugim subverzivnim aktivnostima. Ti pritisci i raznovrsni oblici subverzivnog delovanja postojali su od nastanka Jugoslavije kao socijalističke zemlje, a postoje i danas. Oni traju kontinuirano, uz izvesne oscilacije u intenzitetu i nešto manje ili veće promene u metodima. Dok je u jednom periodu Jugoslavija bila izložena terorističko-diverzantskim dejstvima i najgrubljim vidovima psihološko-propagandnog delovanja, pa

i direktnim vojnim pretnjama i pritiscima i ekonomskoj blokadi, poslednjih godina težište je preneto na aktivnosti kojima se ostvaruje prodor u idejnu, kulturnu i naučnu sferu: sprovodi se ideološka i politička indoktrinacija i pokušava erodirati sistem vrednosti.

Osnovni pravci, metodi i sredstva takvog rata menjaju se i prilagođavaju, s jedne strane, ukupnim unutrašnjim prilikama i složenim problemima zemlje, a s druge, opštem stanju međunarodnih odnosa i stepenu čvrstine međunarodnog položaja Jugoslavije. Kada su unutrašnji problemi izraženiji i složeniji i kada se zemlja suočava sa većim ekonomskim i političkim teškoćama, osećaju se, po pravilu, pojačani psihološko-propagandni, ekonomski i drugi oblici pritiska iz arsenala specijalnog rata. Slično je i kada se javljaju krize u odnosima između država i blokova, kada izbijaju oružani sukobi i vojne intervencije.

U svim tim situacijama traže se povodi za vođenje propagandnih kampanja i podstiču sve vrste spoljnih i unutrašnjih snaga koje su neprijateljski raspoložene prema društvenom sistemu zemlje.

Postoje zemlje koje vode politiku tzv. dvostrukog standarda prema Jugoslaviji: dok javno izražavaju želju i spremnost za saradnju i daju izjave o zainteresovanosti da Jugoslavija ostane takva kakva jeste – samostalna u izboru puteva svog unutrašnjeg razvoja i nesvrstana i nezavisna u opredeljenju svoje spoljne politike i odnosa sa drugim zemljama – na drugoj strani, tolerišu i podstiču propagandne, političke, obaveštajne, ekonomske i druge destruktivne, u svojoj suštini subverzivne aktivnosti koje dovode u sumnju iskrenost takvih izjava. Naravno, u brojnim zemljama, pa i u onima iz kojih određene snage subverzivno deluju protiv SFRJ, postoje progresivni ljudi i demokratske snage koje sa simpatijama prate društveni razvoj Jugoslavije, i njen »samoupravni eksperiment«, koje u tom sistemu vide »zračak nade« za oslobođenje rada i čoveka, za humane ljudske odnose i slobodno stvaralaštvo. Te snage su u prošlosti – od revolucije do danas – davale i daju podršku, pružaju političku, moralnu i materijalnu pomoć Jugoslaviji i njenoj politici, a često su bile snažan faktor pritiska na vlade pojedinih zemalja i na međunarodno javno mnjenje u korist Jugoslavije. Istovremeno, u nekim drugim zemljama, postoje kao dominantna društvena moć i reakcionarni krugovi, konzervativno-dogmatske snage i elemen-

ti koji nikad nisu mogli, niti danas mogu, da prihvate Jugoslaviju onakvu kakva ona jeste. Oni su uvek delovali protiv njenog društvenog sistema i nastojali da se on transformiše u neki drugi model, a neretko istupaju i protiv Jugoslavije kao državne zajednice.

ZAŠTO JE SFRJ U SREDIŠTU PAŽNJE STRATEGA SPECIJALNOG RATA

S tim u vezi logično se nameću bar tri pitanja: (1) zašto postoji tako velik interes u svetu za Jugoslaviju bilo da se taj interes artikuliše u pozitivnim ili negativnim konotacijama; (2) gde se skrivaju razlozi politike »dvostrukog standarda« prema SFRJ u pojedinim zemljama, i (3) u čemu je suština strategije specijalnog rata prema Jugoslaviji? Sva tri pitanja, za praktične potrebe ovog razmatranja mogu se svesti na jedno: zašto je Jugoslavija u centru pažnje stratega specijalnog rata, i zašto je ona postala i ostala deo planova onih snaga u svetu koje vode taj rat?

Pitanje se, dakle, svodi na praktički problem identifikacije motiva, snaga, sredstava i metoda specijalnog rata protiv SFRJ, svesno apstrahujući pozitivnu stranu interesovanja mnogih ljudi i zemalja u svetu za Jugoslaviju i njena iskustva, mada bi analiza motiva i uzroka i tog pozitivnog interesa, posredno, ukazala i na onu drugu, negativnu stranu interesovanja za našu zemlju.

U traženju odgovora na postavljeno pitanje, treba poći u analizi od konstantno delujućih činilaca među kojima dominantno mesto zauzimaju tri grupe faktora: (1) geografski, geopolitički i geostrategijski položaj SFRJ; (2) međunarodni položaj SFRJ kao nesvrstane zemlje sa nesporno velikim uticajem u pokretu nesvrstavanja, i (3) unutrašnje društveno uređenje i sistem vrednosti na kojem se to uređenje zasniva. Govoreći o tome Josip Broz Tito je u referatu na Devetom kongresu SKJ rekao: »Jugoslavija u vojnom pogledu zauzima značajan geostrategijski prostor. Preko naše zemlje vode važni strategijski pravci iz Evrope prema Bliskom istoku, Mediteranu i Severnoj Africi, i obrnuto. Naša pomorska pozicija je veoma značajna i sve što bi se moglo dogoditi u Sredozemlju – neposredno bi se ticalo i nas. Zbog svega toga su u ovom dijelu svijeta, stalno prisutni interesi imperijalističkih i reakcionarnih snaga, što

predstavlja i izvor aspiracija prema našoj teritoriji.

Uostalom, u cijelom poslijeratnom periodu naša je zemlja bila izložena direktnim pritiscima imperijalističkih, hegemonističkih, iredentističkih i drugih reakcionarnih snaga. Njihov cilj je da se onemogući naša nezavisna spoljna politika i naš samoupravni socijalistički razvitak¹.

a) Ciljevi i faktori

Geografski položaj SFRJ kao središnje balkanske zemlje, južnoevropske i sredozemne zemlje je geofizička kategorija, i kao takva je nepromenljiva. Međutim, politički i vojnostrateški aspekti tog i takvog geografskog položaja SFRJ, kao uostalom i svakog drugog geografskog prostora na zemlji, mogu se menjati uticajem spoljnih činilaca, zavisno od konstelacija u međunarodnim odnosima i konkretnih odnosa moći u svetskoj zajednici. Stoga Tito i naglašava posebno dva osnovna cilja specijalnog rata protiv SFRJ: (1) da se onemogući naša nezavisna spoljna politika i (2) naš samoupravni socijalistički razvoj.

Po svom geostrateškom položaju, karakteru svog društvenog sistema, mestu i ulozi, tj. po onome što politički znači u međunarodnim odnosima, Jugoslavija spada u red onih zemalja u svetu koje bi promenom svoje globalne politike i priklanjanjem nekoj od velikih međunarodnih političkih i vojnih grupacija, bitno promenile odnos snaga, ne samo u lokalnim i regionalnim razmerama već i šire, a to bi dovelo i do promena u međunarodnim odnosima. Iako je Jugoslavija mala zemlja, njen teg na terazijama odnosa snaga bio bi suviše velik, ukoliko bi bio stavljen na jedan tas te vage. To je, moglo bi se reći, centralna tačka i ujedno odgovor na glavno pitanje: otkuda toliki i takav interes za Jugoslaviju? Ovde, dakako, nije reč o pozitivno motivisanom interesu progresivnih i demokratskih snaga u drugim zemljama koje Jugoslaviju cene, podržavaju i pomažu i u njoj vide jedan od puteva društvenog napretka. Radi se o snagama koje žele da stvore svet u kojem će dominirati jači nad slabijim, bogati nad siromašnim, u kojem će se umesto nadmetanja nametati ideje i sistemi društvenih vrednosti, u kojem će vladati kulturni i ideološki monopoli i duhovno nasilje.

¹ *Deseti kongres SKJ, Dokumenti, IC »Komunist«, Beograd, 1975.*

Budući da Jugoslavija zauzima izuzetno značajan geostrateški položaj na Balkanu i u Evropi, stratezima blokove podele i vojno-političkih konfrontacija sveta smeta jedna nezavisna zemlja koja suvereno odlučuje o svojim komunikacijama sa svetom, i koja ne dozvoljava da se na njenoj teritoriji instaliraju vojne, pomorske ili raketne baze i da se sa nje u bilo kom pravcu usmeravaju preteća oružja. Odbrana takve pozicije predstavlja sudbinsko pitanje za opstanak Jugoslavije i njenog društvenog sistema, a istovremeno i za očuvanje mira na ovoj balkanskoj i evropskoj vetrometini.

Takva pozicija SFRJ predstavlja ozbiljnu prepreku tvrdokornim zagovornicima blokove podele sveta i konfrontacija, najpre kao dosledno nesvrstana, veoma uticajna zemlja u pokretu i politici nesvrstavanja, Jugoslavija kao i ostale nesvrstane zemlje predstavlja direktnu negaciju blokove politike sa pozicija sile, a onda je u pitanju i specifičan položaj SFRJ, geografski smeštene između dva vojna bloka, a osim toga i razdvaja snage NATO na njegovom južnom krilu.

Karakter društvenog sistema Jugoslavije bitno je drugačiji od drugih poznatih sistema i njihovih modela, nezavisno od njihove ideološke provenijencije. Taj sistem, koji počiva na mešovitoj (odskora) ali primarnoj društvenoj svojini sredstava za proizvodnju i socijalističkom samoupravljanju u praksi je prvi u svetu otvorio perspektive i podstakao proces istinskog oslobođenja rada i čoveka, utire put stvarnoj demokratiji koja prevazilazi i zamenjuje sve oblike političkog predstavnštva i posredništva.

Povremene ciklične krize, pa i zastoji koji se javljaju u razvoju samoupravljanja u nas (sada je ta kriza najintenzivnija), koje se smenjuju s periodima prosperiteta, mogu samo da pojačaju ili oslabe jačinu motiva za intenziviranje ili dezintenziviranje specijalnog rata protiv SFRJ. Međutim, fizičke, geopolitičke i geostrateške karakteristike našeg prostora deluju motivirajuće kao konstante. U tom smislu je korelativna veza ove dve grupe faktora manja nego što je to slučaj s faktorima unutrašnje i spoljne politike, koji su u potpunoj korelaciji.

Iz karaktera samoupravnog društvenog sistema i njegove idejne osnove izrasla je i spoljna politika zemlje zasnovana na nesvrstavanju i na principima ravnopravnosti, suverenosti, uvažavanja uzajamnih interesa i specifičnosti

puteva društvenog razvoja i saradnje sa svim zemljama, bez obzira na ideološke razlike i drugačije političke poglede i modele političkog sistema. Ta politika ima za osnovni cilj borbu da svet, narodi i zemlje žive u miru. To je politika protiv upotrebe svake vrste sile u rešavanju sporova i problema u odnosima među državama, protiv rasne, nacionalne i verske diskriminacije, ekonomskog i tehnološkog kolonijalizma, političke dominacije, kulturnog imperijalizma. Ona se zalaže za saradnju u svim oblastima života, za razmenu iskustava i ideja, bez njihovog nametanja i supremacije.

Ti ciljevi i stremljenja politike i pokreta nesvrstavanja često su u sukobu sa realnostima savremenog sveta u kome postoje objektivno protivurečni interesi naroda i država, kao i snage koje imaju druge težnje i kojima smeta sve ono što ljude i narode spaja, zbližava i povezuje. Suočeni smo sa tendencijama koje progresivnim i humanim ciljevima čovečanstva suprotstavljaju i nadređuju druge težnje i interese: kulturnim tekovinama drugih naroda suprotstavljaju se supremacijom svoje kulture; širenje objektivnih i istinitih informacija onemogućavaju održavanjem monopola na informacije; kretanje ljudi otežavaju zatvaranjem granica, administrativnim procedurama i raznim vrstama političke, rasne ili neke druge diskriminacije; slobodan protok roba otežavaju raznim protekcionističkim merama i administrativnim ograničenjima; iskustvima drugih zemalja u organizovanju institucija političkog sistema nastoje da nametnu svoja iskustva i modele; slobodnu razmenu ideja i shvatanja otežavaju netolerantnošću i ideološkom isključivošću; za svoje ideje i kulturne vrednosti zahtevaju neograničene prostore, dok se zatvaraju prema kulturnom i duhovnom stvaralaštvu drugih naroda.

b) *Geneza*

Borba za prestiž, za uticaj, i po mogućnosti za promenu temeljnih principa i osnovnog sistema društvenih vrednosti u Jugoslaviji ima svoju istoriju i izvorište u politici koju su veliki svetski moćnici vodili u toku i posle oba svetska rata. Za velike sile mali narodi i male zemlje nisu predstavljali ništa više (čak i uprkos svojoj borbi i snažnoj podršci saveznicima) od piona na šahovskoj tabli na kojoj su igrali svoje velike partije i krojili sudbinu malim naro-

dima i državama, međusobno se cenjkali s njihovim teritorijama i delili ih i davali za protivusluge. Takve sudbine doživljavali su i narodi i narodnosti koji žive na tlu današnje Jugoslavije. U istoriji Jugoslavije ima mnoštvo primera podela ovih prostora i nasilnih razdvajanja naroda koji su na njima živeli. Nakon prvog svetskog rata velike evropske sile sporazumevale su se na račun drugih zemalja i po svojoj krojile političku kartu Evrope. U čitavom periodu između dva svetska rata velike sile su vodile borbu i nagađale se oko uticaja u Jugoslaviji. Tadašnji buržoaski režimi lavirali su i priklanjali se jednim ili drugima, činili im ustupke, omogućavali da stvaraju uporišta u političkim strukturama društva i davali koncesije u nacionalnoj ekonomiji, omogućavajući eksploataciju i pljačku prirodnih bogatstava i nacionalnog dohotka zemlje. Stvarana je spreaga domaćih eksploataatora i korumpiranih političara sa inostranim kompanijama i zajednički deljena dobit. Na toj osnovi učvršćivane su i političke veze. Pod stranim uticajima političke garniture monarhističkog režima na unutrašnjem planu su delovale na platformi antikomunizma, protiv svih demokratskih i progresivnih snaga, a na spoljnom planu jedni su se povezivali sa takozvanim građanskim demokratima, a drugi su se okretali fašističkim režimima. Posledica takve politike bila je politička i nacionalna razjedinjenost zemlje, stvaranje inostranih agentura i pete kolone; njena odbrambena snaga uprkos spremnosti naroda da se bori protiv fašizma bila je mala i nije mogla izdržati ozbiljan pritisak spolja, a nije ni bilo spremnosti vladajućih političkih i vojnih krugova da se zemlja brani. Posledice su veoma dobro poznate.

Još u toku drugog svetskog rata strane sile su obnovile interes za našu zemlju i gradile strategiju svog uticaja na ovom području, pokušavajući da uvuku Jugoslaviju u svoju interesnu sferu. Pratili su stanje, odmeravali odnos snaga u zemlji i procenjivali ko će biti pobednik i pred kim je budućnost. Njihove vojne misije i izvesna materijalna pomoć, koja je inače bila dozirana prema razvoju situacije i procenama o stvarnoj snazi na strani saveznika, izražavale su interes velikih sila za budućnost Jugoslavije, odnosno za svoje posleratno prisustvo u njoj.

Jugoslavija je više puta bila predmet razgovora i pogađanja velikih sila antihitlerovske koalicije. Uprkos činjenici da je Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije, pored ar-

mija velikih sila, bila najveća vojna sila koja je četiri godine bila uz bok saveznika, da je naša zemlja treća u svetu po broju žrtava koje su pale u prošlom ratu, da je najveći deo teritorije Jugoslavije oslobođen sopstvenim snagama, i da se narod u oslobodilačkom pokretu opredelio za buduće društveno uređenje zemlje i za zajedničko življenje u njoj – počela su pogađanja kakvo će društveno uređenje biti uspostavljeno, koji krajevi će biti oduzeti ili dati, i pod čijim će političkim uticajem biti buduća jugoslovenska država. Poznat je način na koji su »veliki« na Jalti pokušali da odlučuju o sudbini Jugoslavije. Mislili su da se budućnost jedne zemlje, koja je kroz krv i oganj rata došla do svoje slobode, može odrediti na ceduljici sa poznatom fifti-fifti kombinacijom o interesnim sferama. Naravno, ta nagodba na tuđ račun nije uspela; ostala je samo kao istorijski kuriozitet i dokaz kako se u takvim vremenima manipulisalo sa narodima, kako se vršilo prekrajanje mape sveta i kako su se rešavale istorijske sudbine naroda i zemalja. Ta vremena su daleko iza nas, ali je njihov duh i danas vrlo živ i prisutan u drugim oblicima i težnjama za vladanjem, dominacijom, potčinjavanjem i drugim vrstama hegemonije.

UNUTRAŠNJE STANJE I SPECIJALNI RAT

U strategiji svakog ratovanja, pa i onoga koje se vrši specijalnim sredstvima i metodima, od bitnog je značaja procena snaga protivnika, otkrivanje njegovih slabih tačaka, problema i teškoća, moralne snage i psihološkog stanja, političkog raspoloženja, motivisanosti za otpor i borbu, stepena spremnosti i sposobnosti da rešava probleme i protivurečnosti društvenog razvoja. Na osnovu tih procena, stratezi specijalnog rata planiraju odgovarajuće metode i sadržinu ideološkog i psihološko-propagandnog uticaja i oblike ekonomskih, subverzivnih i drugih pritisaka na Jugoslaviju. Intenzitet te aktivnosti odmerava se prema stepenu složenosti društvenih protivurečnosti i oštirini sa kojom se one ispoljavaju, prema prirodi i obimu teškoća u političkom i ekonomskom životu, kao i prema procenama odnosa društvenih snaga i delovanja onih elemenata i grupa čija su idejna shvatanja i politički pogledi i aktivnost na liniji koja je suprotstavljena osnovnom kursu društvenog

razvoja zemlje – socijalističkom samoupravljanju, nacionalnoj ravnopravnosti i nesvrstanoj i spoljnopolitičkoj orijentaciji. Planeri specijalnog rata znaju da u razvoju Jugoslavije postoje razne objektivne teškoće i slabosti subjektivne prirode, da se zemlja suočava sa brojnim protivurečnostima, kao i to da deluju snage antikomunističke i antisamoupravne orijentacije. Oni s tim računaju i na to se oslanjaju u svim vidovima i aktivnostima protiv Jugoslavije.

Jugoslovensko društvo razvija se u uslovima oštih protivurečnosti kojima je opterećen savremeni svet i koje se reflektuju na društvene prilike i odnose u zemlji. Otežavajuću okolnost čine, takođe, i one protivurečnosti koje predstavljaju nasleđe prošlosti, kao i nove koje rađa razvitak.

Nasleđe iz prošlosti – opšta ekonomska zaostalost i velike razlike u razvijenosti između pojedinih delova zemlje, različit stepen kulturne razvijenosti, ostaci i posledice dugogodišnjih sukobljavanja na nacionalnoj i verskoj osnovi, klasne i ideološke podele i suprotnosti – utiče da jugoslovensko društvo nije idejno homogeno, da ga opterećuju ostaci starog koji utiču na ukupnu društvenu situaciju u zemlji. Brz i veoma buran posleratni razvitak zemlje neminovno je rađao i dalje rađa nove protivurečnosti u političkom, ekonomskom, idejnom i kulturnom životu, tako da njihovo prevazilaženje, uz još uvek postojanje žilavog otpora starog, zahteva velike napore, trud i upornost. U toj borbi javljaju se otpori unutrašnjih snaga koje, uz spoljni podsticaj i asistenciju pokušavaju da parališu društvenu akciju ili da je usmere u onim pravcima koji odstupaju od osnovnog kursa društvenog razvoja zemlje, da ga modeluju po drugom kalupu.

Jugoslovenska revolucija je u toku rata i u čitavom poratnom periodu krčila puteve, boreći se stalno protiv raznih klasnih i idejnih protivnika – od kvislinga i saradnika okupatora, ostataka građanskih konzervativnih političkih partija, dogmatsko-birokratskih elemenata, raznih vrsta ultralevičara i građanske desnice do kleronacionalista i nosilaca šovinističko-nacionalističkih tendencija. Većina tih snaga izgubila je bitku – mnogi su potučeni ili je njihova moć minorna, dok neki pokušavaju, najčešće potpomognuti spolja, da šire svoju ili tuđu ideologiju i propovedaju neki drugi model društvenog sistema, dakako na antisamoupravnim osnovama. Otuda je jugoslovensko društvo

danas suočeno sa pritiscima i prodorima građanskih ideologija i dogmatske svesti. Strane samoupravnom socijalizmu, tuđe ideologije nalaze uporište i nosioce upravo u tim strukturama društva, oslanjaju se na njih, podstiču ih, duhovno hrane, a njihovi protagonisti nisu škrti na sredstvima koja investiraju u antijugoslovenske aktivnosti.

STRATEGIJA, METODI, SREDSTVA I OBLICI SPECIJALNOG RATA PROTIV SFRJ

a) Osnovne odrednice doktrine specijalnog rata protiv SFRJ

U centrima za strategiju specijalnog rata u stranim zemljama dugo vremena su procenjivani društveni procesi, idejne tendencije, političko raspoloženje osnovnih društvenih snaga i svih društvenih slojeva (pogotovo onih za koje se smatralo da daju ton i više utiču na određivanje pravaca društvenog razvoja i na donošenje političkih odluka), funkcionisanje samoupravljanja i delegatskog sistema, idejno jedinstvo i akciona sposobnost Saveza komunista, organizovanost i efikasnost organa države i drugih institucija političkog sistema Jugoslavije. Na osnovu tih procena, u svakoj fazi razvoja zemlje, davane su prognoze mogućih pravaca i tendencija u unutrašnjoj i spoljnoj politici i orijentaciji Jugoslavije i donošeni su planovi i konkretne mere radi podsticanja određenih tendencija.

To se ponekad radilo otvoreno, a u novije vreme to se čini na delikatniji način, znatno opreznije, sa više takta i suptilnosti u nastupu, jer se procenjuje da je međunarodna pozicija Jugoslavije još toliko snažna da bi svaki grubo vid pritisaka, propagandno-psiholoških i drugih aktivnosti koje bi otvoreno zagovarale drugi sistem društvenih odnosa i drugu političku orijentaciju zemlje, bio vraćen kao bumerang, da bi mogao dovesti do ozbiljnih međunarodnih posledica. Stoga se aktivnosti protiv Jugoslavije planiraju na dugi rok, sa metodima postupnosti i sa »terapijskim« postupcima koji će »udariti na osetljive tačke« i omogućavati postepenu »unutrašnju evoluciju«.

Stratezi specijalnog rata dugo vremena su se bavili takozvanim posttitovskim periodom. Tako su, na primer, u jednoj zapadnoj zemlji, vršeći obimnu analizu položaja Jugoslavije i karaktera njenog društvenog sistema, istorijskih

uslova nastanka i ukupnog društvenog bića ove zemlje, konstatovali da su od sukoba Jugoslavije sa Kominformom 1948. godine nastupile radikalne promene u jugoslovenskoj politici i izneli tezu da je to bio »lični sukob Tita i Staljina«, da je Tito i pored toga sukoba »zadržao određenu emocionalnu vezu sa SSSR-om, u kojem je počeo svoju revolucionarnu karijeru«. Dakle, istorijsko »Ne!« sveli su na lični odnos, a ne na sukob različitih koncepcija u odnosima između država i partija. Ti analitičari ističu da je Tito svojim međunarodnim ugledom i iskustvom, uspeo da ostvari ravnotežu u odnosima Jugoslavije prema Zapadu, Istoku i »trećem svet«, ali, kako oni procenjuju ta ravnoteža »nije statična i nepromenljiva« i sumnjaju (priželjkiju) da se neće održati. Na osnovu šematizovanih analiza »totalitarnih režima«, »posle smrti vođe« koji je »pomoću svog, karizmatičkog uticaja« stvorio »režim po svojoj meri«, prognoziraju se »vrlo radikalne promene«. U pomoć se prizivaju iskustva iz SSSR-a posle smrti Staljina, Kine posle smrti Mao Cedunga i drugih državika. »Prva stvar« – kaže se u jednom njihovom dokumentu – »s kojom treba računati posle Tita, jesu krupne promene i u spoljnoj i u unutrašnjoj jugoslovenskoj politici«. Priznaju da »Tito nastoji da osigura kontinuitet svog zaista grandioznog političkog dela preko kolektivnog rukovodstva«, međutim, tome rukovodstvu ne predviđaju dobru sudbinu, jer ocenjuju da je »sudbina svakog kolektivnog rukovodstva da se u njemu pojavi neko ko nominalno ravnopravne kolege podredi sebi«, a, zatim, »počne sprovoditi svoju politiku«.

Na osnovu ovakvih i sličnih ocena i predviđanja, specijalizovane službe i politički štabovi u nekim zemljama izradili su planove za »Dan X«, za Jugoslaviju (tim danom se označava početak perioda posle Tita).

Taj plan sadrži i sledeće ciljeve:

– »nastojanje da se spoljna politika Jugoslavije ne menja«; pri tom se naglašava da je to bitna razlika u odnosu na politiku SSSR-a, »budući da Sovjeti imaju za cilj promenu statusa kvo i vraćanje Jugoslavije u komunistički lager«; razlog što je ovaj cilj »relativno skroman«, jeste procena da su njihovi »saveznici u Jugoslaviji i suviše slabi« kako bi mogli uticati da se politika zemlje »okrene u korist naših interesa«;

– »krajnji cilj u Jugoslaviji jeste uklanjanje komunističke vladavine u bilo kojoj formi«; da bi se to postiglo (»to

se u doglednom vremenu ne može ostvariti«), potrebno je »stalno i dosledno ukazivati na staljinističke tendencije« i time »zastrašivati jugoslovenske komuniste i druge levičare u zemlji i svetu«;

– pomagati »centralističke snage koje su spremne na otpor SSSR-u«; istovremeno jednako (je) važno pomagati i »sve separatističko-nacionalističke snage« jer su one »prirodni neprijatelj komunizma kao ideologije«; ističe se, s tim u vezi, da istorija pokazuje da je »ideja nacionalizma jača od ideje komunizma« i da zato »na ovu kartu treba igrati na dugi rok« kako bi se podsticanjem nacionalističkih tendencija »oslabila otpornost komunizma«;

– »izuzetnu važnost u ideološkoj borbi protiv komunizma u Jugoslaviji i drugde ima kulturno-ideološka infiltracija putem sredstava masovnih komunikacija«, procenjuje se da »Jugoslavija predstavlja pogodno tlo za ovu vrstu ideološke infiltracije« zbog izuzetne otvorenosti svojih granica i »velike popularnosti« zapadnih filmova, muzike, literature, televizijskih emisija.

*b) Antikomunizam kao idejna osnova doktrine
i strategije specijalnog rata*

Na bazi globalne antikomunističke platforme, ovaj plan nudi takozvani idejni neutralizam u svim oblastima društvenog života i protura tezu, koja ima odjeka i kod nekih u zemlji, o dezideologizaciji kulturnog, naučnog i ekonomskog života. Ta teza ima za cilj da idejno razoruža, da stvori idejnu konfuziju i da, u stvari, otvori prostor za idejni pluralizam, za »cvetanje svih cvetova«, što bi socijalističke snage dovelo u stanje dezorijentacije i gubljenja perspektive. Nastojanje da se prizna legalitet raznih reakcionarnih idejnih struja izražava težnju da se ideologija Saveza komunista potisne i da se ostvare prodori tuđih shvatanja u sva područja idejnog života kako bi se time utirao put antisocijalističkim i antisamoupravnim idejama i koncepcijama.

U svetu, a takvih pojava ima i u Jugoslaviji, marksizam kao nauka i naučni pogled na svet, i kao osnova komunističke ideologije, izložen je stalnim napadima građanskih i drugih antikomunističkih teoretičara, i onih koji zagovaraju dezideologizaciju života, a istovremeno propagiraju drugačije ideje i vrednosti, nastojeći da ih učine prijemči-

vim, a istovremeno šireći teze da je marksizam »izgubio privlačnost«.

Te antikomunističke teze našle su utočište i kod nekih naših teoretičara – antimarksista – koji ih koriste u političke svrhe. Po uzoru na svoje inostrane kolege, da bi se, tobož, obračunali sa staljinizmom kao dogmom i praksom, oni se u stvari obračunavaju sa socijalizmom i komunizmom, i sa marksizmom kao njihovom ideologijom. Identifikujući marksizam sa najtežim deformacijama ideja i prakse socijalističkog razvoja u nekim zemljama, oni žele da javno kompromituju sve pozitivno što marksizam, i na njegovim temeljima zasnovan novi društveni sistem, donose ukupnom društvenom razvoju i njegovom progresu.

Strani ideološki uticaji ispoljavaju se u raznim formama i u raznim oblastima života. Oni su usmereni na formiranje shvatanja i društvenih vrednosti na antisocijalističkim i antisamoupravnim idejnim osnovama, kako bi se moglo uticati na strateške pravce društvenih kretanja, na karakter društvenih odnosa i na organizaciju političkog sistema. Tako je, na primer, profesor Bžežinski, bivši savetnik za nacionalnu bezbednost predsednika SAD, početkom sedamdesetih godina predviđao da bi Jugoslavija posle Titove smrti mogla da nastavi »evoluciju ka nekoj strukturi pluralističke prirode« te da bi »održavala tesne kontakte sa Zapadom«. On sugerise i konkretne akcije: »Moglo bi se čak« – kaže on – »pokušati u ovoj zemlji iskustvo sa izborima više partija«.²

I kao što su prognoze date u citiranom konkretnom doktrinarnom dokumentu u pogledu mogućnosti destabilizovanja sistema u Jugoslaviji, na bazi nacionalističke, antikomunističke i antisamoupravne idejne platforme, bile opreznije nego što se u praksi stvari dešavaju, Bžežinski je smeliji i sad već možemo reći realniji u predviđanju tih mogućnosti. Drugo je pitanje u kojoj meri su te doktrine i teorije uticale na ubrzanje procesa stvaranja i zaoštavanja društvene krize u Jugoslaviji, kao delovanje subjektivnih činilaca na objektivno date društvene okolnosti. No, u svakom slučaju očividno je da se profesor Bžežinski još poodavno počeo brinuti o karakteru jugoslovenskog političkog sistema, sugerisući sistem političkog pluralizma i oblike buržoaske demokratije. Slično njemu, i drugi buržo-

² Zbignjev Bžežinski, *La revolution teletronique et technozonique*, 1970, str. 138.

aski ideolozi u raznim varijantama sugerišu drugačiji sistem političke organizacije našeg društva, fetišizirajući parlamentarnu demokratiju i »slobode« po meri građanskog društva.

Jugoslovenskom društvu se nameće pluralizam stranačkih interesa, odnosno višepartijski sistem koji je prevaziđen i odbačen još u revoluciji. Preporučuju se, takođe, i razni modeli socijalizma bez samoupravljanja, u kojima bi glavni regulatori društvenih odnosa bili centralizovana država sa svojim moćnim birokratskim aparatom i organi partije u kojima se faktički donose sve bitne odluke.

Procenjujući da je sistem socijalističkog samoupravljanja čvrsto ukorenjen u masama i da je u toku skoro četiri decenije, uprkos trenutačnom zastoju i teškoćama u njegovom daljem razvoju, pokazao i potvrdio svoje vrednosti i prednosti nad svim oblicima građanske demokratije i etatističkog koncepta socijalističkog sistema, stratezi specijalnog rata na Zapadu iskonstruisali su takozvanu demokratsku alternativu prema kojoj bi trebalo da evoluiru društveni sistem u Jugoslaviji: to je, po njihovom mišljenju, sistem samoupravljanja u kome komunisti ne bi imali vodeću ulogu. Na toj platformi okupljaju se »demokratski i levo orijentisani« intelektualci iz redova emigracije koji »nisu suviše antijugoslovenski eksponirani i kompromitovani«, kako bi bili prihvatljivi i za razne grupice u zemlji. Oni nastupaju sa parolama o »dijalogu sa zemljom«, pa čak i o »saradnji sa komunistima«. Ima i onih ekstremnijih koji pokušavaju da se adaptiraju prema stanju u zemlji i prema zahtevima i planovima svojih inostranih patrona. Na jednom »simpozijumu« održanom u leto 1968. godine, sa temom »Opšti položaj Hrvatske« ocenjeno je da je Jugoslavija u raspadanju.

Osnovni cilj platforme, usvojene na tom skupu, izražen je na sledeći način: »Stojimo na principu samoupravljanja i smatramo razboritom transformaciju centralističke države u konfederaciju, ali ostajemo bezuvjetno na načelu samoopredjeljenja hrvatskog naroda«.

Na tom separatističkom konceptu formirano je i takozvano Hrvatsko narodno vijeće,³ iza kojeg je samo ekstrem-

³ U organizaciji Hrvatskog narodnog vijeća (NHV) održan je u Torontu polovinom novembra 1985. godine »međunarodni seminar« sa karakterističnom temom: »Jugoslavija poslije Tita«. Na tom skupu, uz učešće najistaknutijih vođa ustaške emigracije i stranih »stručnjaka« za Jugoslaviju, analizirani su metodi ideološke borbe protiv naše zemlje i pravci delovanja emigracije radi uspostavljanja »demokratske« vladavine u zemlji.

ni deo ustaške emigracije i inostrane službe po čijem na-
logu radi i koje ga finansiraju.

Te iste službe animiraju i instruiraju i četničku emig-
raciju koja organizuje pokret tzv. demokratske alternative,
kao i slovenačke belogardejce koji se zalažu za »obezbeđe-
nje političkog pluralizma bar dve međusobno nezavisne or-
ganizacije, tako da će svaki Slovenac i van partije ravnop-
ravno učestvovati u stvaranju slovenačke budućnosti«.

Stratezi specijalnog rata procenjuju da se društveni
sistem u Jugoslaviji ne može promeniti nikakvim spoljnim
niti nasilnim sredstvima i da bi svaki takav pokušaj za njih
predstavljao izuzetan rizik koji bi se završio debaklom, jav-
nom političkom kompromitacijom i opasnostima po svet-
ski mir. Stoga je njihova aktivnost usmerena na osnovni
sistem društvenih vrednosti, sa orijentacijom da se u du-
žem vremenskom periodu radi na eroziji tih vrednosti, da
se pokuša da se »bitka dobije iznutra«, da se uticajem na
svest ljudi, na promenu njihovog odnosa prema sopstve-
nim vrednostima i društvenom sistemu, postepeno prome-
ni odnos snaga koje bi uz odgovarajuću podršku i pomoć
spolja mogle da izvrše radikalne promene toga sistema.

c) Nacionalna politika i nacionalizam

Nacionalizam je danas u svetu sigurno jedno od glav-
nih oružja koje protagonisti specijalnog rata upotrebljavaju
da bi pod svoju dominaciju lakše stavili suverene države,
da bi bez oružja ili uz minimalnu vojnu pomoć izazvali kri-
ze i destabilizovali pojedine zemlje. Stoga se veoma mnogo
računa sa međunacionalnim sukobima koji se planski izazi-
vaju, podstiču, da bi se po principu: »podeli pa vladaj«
mogli ostvarivati određeni ciljevi. Stratezi specijalnog rata
znaju da je sfera nacionalne svesti vrlo pogodna za izazi-
vanje emocija i da pred nacionalnim osećanjima često us-
tupaju ili nestaju ideološke razlike i različita politička uve-
renja i orijentacije. Faktor nacionalne svesti i osetljivosti se
često koristi, odnosno zloupotrebljava u političke svrhe da
bi se iznutra razbilo jedinstvo neke višenacionalne zemlje
i da bi joj se bez većih teškoća nametnuo odgovarajući po-
litički sistem ili režim vladavine.

Zbog toga je i naša zemlja stalno izložena delovanju
spoljnih faktora direktno ili indirektno, posredstvom do-
maćih nosilaca nacionalizma, težnjom da se utiče na njenu

unutrašnju stabilnost. U tu svrhu koriste se sva sredstva i metodi i ne biraju se saveznici. Reakcionarni krugovi i njihova štampa na Zapadu, uz angažovanje ekstremne jugoslovenske emigracije šire tezu da je Jugoslavija »veštačka tvorevina međusobno antagonistički suprotstavljenih nacija sa različitim istorijskim, ekonomskim i kulturnim interesima« i da na toj osnovi u zemlji deluju »opšte centrifugalne težnje«. Oni Jugoslaviju kvalifikuju kao »slabu konfederaciju jakih država« i prema citiranim instrukcijama u dužem vremenu »igraju na kartu nacionalnih razlika i suprotnosti«. U listovima desničarske i ultrakonzervativne orijentacije često se susreću tekstovi koji, na primer, govore o »srpskoj prevlasti« i »hegemoniji« nad drugim narodima i narodnostima, »podsećaju« na »tradicionalni srpsko-hrvatski sukob«, »opominju« Slovence da ih nerazvijeni delovi zemlje »ekonomski eksploatišu« da su »velikosrpski nacionalisti lišili sadržaja kosovsku autonomiju« i da »provode represalije protiv obespravljenih Albanaca na Kosovu«, da su »ugroženi Muslimani u Bosni i Hercegovini«, da postoji »nezadovoljstvo Mađara u Vojvodini« i iznose slične zlonamernosti i izmišljotine. Cilj je jasan: podgrevati nacionalizam i stvarati nezadovoljstvo svih nacija i nacionalnosti kako bi se dokazivala teza o nemogućnosti zajedničkog življenja u jednoj zemlji – u Jugoslaviji.

Nekim stranim krugovima koji vode propagandno-psihološki rat protiv Jugoslavije smeta politika nacionalne ravnopravnosti, formulisana još u revoluciji pod parolom »bratstvo–jedinstvo« i konsekvantno sprovedena u praksi. Ta politika stvorila je uslove da su svi građani jednaki u svim pravima i slobodama, da nijedna nacija i nacionalnost nije podređena niti nadređena drugoj, da nema »državotvornog« naroda koji bi imao neke privilegije u odnosu na druge i da sve narode i narodnosti povezuju i ujedinjuju tekovine revolucije i zajednički ciljevi izgradnje novog tipa društva na samoupravnim socijalističkim osnovama.

U pojedinim arapskim zemljama, na primer, šire se neistine o položaju Muslimana u Jugoslaviji. U nekim drugim zemljama, gde dominiraju veliki propagandni sistemi, objavljuju se povremeno komentari o ekonomskom i političkom stanju u našoj zemlji sa pozicija interesa pojedinih zemalja i blokova.

Na žalost, mora se konstatovati da su ti »dobronamer- ni« saveti, sugestije i podsticaji da se artikulišu »nacional-

ni« i demokratski alternativni programi, našli odjeka u jednom delu domaće tzv. žute štampe. U pogodnim medijskim sredstvima ide se čak i korak dalje od »saveta«, preporuka ekstremne emigracije i inostranih »dobrotvora«. Najgore je to što se i u pojedinačnim zvaničnim, pa i partijskim stavovima i pogledima doduše skrivenije, zavijeno u »humanitarne i civilizacijske oblande« probijaju neke od tih ideja, što je indikativno za ocenu koliko su bile uspešne metode specijalnog rata – političke, psihološke, ideološke, propaganda, indoktrinacija, manipulacija, pa i metoda infiltracije u institucije sistema.

d) *Ko je »meta-publika«*

Jedno od ključnih sredstava strategije specijalnog rata predstavlja obezbeđivanje prodora u sve oblasti i strukture društva. Težnja je usmerena u dva osnovna pravca: *prvo*, stvaranje uslova za ideološko i psihološko-propagandno delovanje u svim društvenim slojevima, kako bi se vršila njihova što šira indoktrinacija i uticalo da prihvate određene ideje i vrednosti. To je onaj deo »meta-publike« koji je pasivan i na koga se utiče da bi se promenilo njegovo mišljenje i formirala druga shvatanja: *drugo*, što je od izuzetnog značaja i čemu se poklanja velika pažnja, jeste izbor onih ljudi koji će moći aktivno da se koriste »iznutra«, čija su ideološka i politička uverenja već formirana na »drugoj liniji« ili imaju takve društvene i političke predispozicije da je relativno lako na njih uticati. Stoga stratezi specijalnog rata, »veliki« i »mali sejači«, veoma pažljivo vrše analizu stratifikacije i socijalne strukture društva u svakoj zemlji koja je generalna »meta«, proučavaju odnos društvenih snaga i njihov raspored, vrste i utemeljenost vladajućih ideja i faktore koji su njihovi nosioci; prate društvene i idejne konflikte i procenjuju motive i snagu njihovih aktera; nastoje da uspostave kanale komunikacije sa delovima društvene strukture, sa pojedinim društvenim grupama i »liderima javnog mnjenja« koji imaju mogućnost javnog uticaja, čija se reč uvažava i kojima »javnost veruje«.

Posebno im je stalo da se ostvari kontakt sa onim subjektima i ličnostima koje se nalaze na ključnim mestima ili drže važne poluge ekonomskog, političkog, kulturnog i javnog života i kod njih stvori »atmosfera razumevanja«.

Tim opštim i posebnim metodima provera, procena i »testiranja« izložena je i struktura jugoslovenskog društva. Stratezi specijalnog rata brižljivo procenjuju u kojim strukturama i slojevima društva mogu najuspešnije delovati i koji su najprikladniji metodi za određenu sredinu. Zavisno od ideja i poruka koje treba plasirati, vrši se izbor »meta-publike«: ako se radi, na primer, o kompleksu pitanja iz oblasti stvaralaštva, naučnih dostignuća i opštih političkih sloboda, onda se pažnja okreće prema inteligenciji, posebno humanističkoj i prema kulturnim i javnim radnicima, novinarima i drugim; ako je reč o ekonomskim i socijalnim problemima, tada se aktivnost usmerava na radne slojeve društva; ako se pokreću neka opšta pitanja budućnosti i, naravno, problemi zapošljavanja i uslova rada gde su mladi ljudi najosetljiviji, karta se baca na omladinu. Svakoj od izabranih društvenih grupa prilazi se sa posebnim sadržajima i posebnom taktikom.

Među »meta-publikom« sigurno su najinteresantnije one grupe i pojedinci koji su na »istom talasu« sa nosiocima inostranih ideoloških i psihološko-propagandnih uticaja, a takvih, na žalost, ima u našem društvu. To su ostaci pripadnika razvlašćenih klasa iz predratnog perioda i saradnika okupatora, zatim ljudi koji su u raznim periodima posleratnog razvoja otpadali i zauzimali druge idejne pozicije – bilo da su zagovarali buržoasko-građansku restauraciju ili su bili idejne pristalice modela birokratsko-etatističkog socijalizma.

Strani faktori posebno vide svoje oslonce među nacionalistima i pristalicama unitarističkog uređenja zemlje. Taj idejni i politički konglomerat je za njih, u prvom redu medijski instrument za prenošenje i popularisanje ideja i shvaćanja koja su u biti suprotna ideološkoj platformi, političkoj doktrini i osnovnim ciljevima razvoja sistema socijalističkog samoupravljanja u Jugoslaviji. No, snaga tih ideja, iako je ne treba potcenjivati, isuviše je slaba da bi predstavljala ozbiljniju opasnost za osnovne tokove društvenog razvoja. Ti atavizmi zastarelih i u Jugoslaviji odbačenih ideologija žive da bi otežavali i usporavali ostvarivanje strateških društvenih ciljeva. Stratezi specijalnog rata su u početku potcenjivali a u ovom trenutku očevidno preceњуju moć njihovog uticaja i nastoje da svoja uporišta pomere prema onim društvenim grupama čije su ideje veštije artikulisane, »elastičnije« formulisane i manje kompromi-

tovane. Stoga se izbegava javna podrška onim grupacijama koje zbog svoje antijugoslovenske i antisamoupravne aktivnosti u prošlosti ne uživaju podršku u javnosti, čije su ideje i političke koncepcije odbačene, koje praktično ništa ne znače.

Strani faktori koji u odnosu na Jugoslaviju imaju ozbiljnije pretenzije, bar što se tiče ideološke sfere i političko-propagandnih uticaja, pokazuju veću »fleksibilnost« u traženju nove »meta-publike«. Iako još ne odbacuju sasvim antikomuniste tipa Milovana Đilasa, koga drže u rezervi uvek spremnog da istupa po narudžbini, sve više se orijentišu na bivše komuniste koji propovedaju antimarksističke i druge ideje iz depoa socijaldemokratske i socijalreformatorske ideologije, a koje po svetu reklamiraju da su »istinski marksisti«, koji vide »deformacije jugoslovenskog socijalizma« i »brinu« za njegovu sudbinu. Ovim »marksistima« ta reklama godi, pogotovo kad ih proizvode u »opoziciju režimu« i nazivaju disidentima. Iako znaju da ih najviše hvali reakcionarna štampa i antijugoslovenski krugovi, nikada se nisu ogradili od tih pohvala. Oni to i neće, jer iz stranih fondova za specijalno ratovanje primaju velike honorare za učešće na »simpozijumima«, sredstva za izdavanje knjiga antikomunističke i antisocijalističke sadržine, za studijska putovanja, dobijaju mesta predavača na univerzitetima poznatim po svojoj antikomunističkoj »naučnoj« usmerenosti i delatnosti i mesta u raznim institutima koji su specijalizovani da se bave »problemima komunizma«. Ti »marksisti«, sa legitimacijom bivših komunista koji su se »razočarali u svoje ideje« treba da deluju uverljivije, naročito kod onih ljudi kojima su bliske ideje socijalizma i druge progresivne ideje i koje na vreme valja »odvratiti od jeresi«.

Zbog toga se, ne bez razloga, u jednoj inostranoj studiji ističe da treba »sistematski pomagati i davati publicitet raznim opozicionim grupama u Jugoslaviji« i da treba mnogo više »reklamirati« razne jugoslovenske disidente, na isti način kao što se to čini sa sovjetskim i čehoslovačkim disidentima. Ti disidenti ne moraju biti izrazito antikomunistički, možda je čak i bolje da su više »humanistički« orijentisani. Ove akcije treba maksimalno povezivati sa kampanjom o ljudskim pravima i sa »trećom korpom« iz Helsinkija.

S obzirom na to da se Savez komunista i zvanična jugoslovenska politika u celini zalažu za ljudska prava, slobodu štampe, slobodu stvaralaštva i druge ljudske slobode, autori pomenute studije očevidno plediraju na podršku onim pojedincima i grupama koji zagovaraju anarhoidne i rušilačke ideje pod firmom slobode.

*e) Metodi i sredstva ideološkog prodiranja
i erodiranja sistema vrednosti*

Bitka na polju ideja za primat vrednosti glavna je bitka koja se danas vodi u svetu između snaga društvenog progressa i snaga reakcije, između različitih i suprotstavljenih ideoloških koncepcija o čoveku i društvu, o odnosima naroda i država, o budućnosti sveta. Ta bitka u savremenim međunarodnim uslovima poprima karakter globalne konfrontacije dva vladajuća društvena sistema – kapitalističkog i socijalističkog, a neretko se javlja kao sukob dveju blokovskih grupacija, koje se, uprkos činjenici da se ogroman broj zemalja nalazi van njihovih zajednica, identifikuju sa jednim ili drugim društvenim sistemom.

Taj sukob ima svoje refleksije i na našem tlu; on se kod nas manifestuje u još oštrijoj formi, jer se postojeći sistem vrednosti susreće sa onim vrednostima koje u obliku ideja, shvatanja, dogmi i političkih koncepcija dolaze iz drugih sistema, pokušavaju da se nametnu, da se pretvore u svest ljudi, da postanu materijalna sila koja razara našu ideologiju i naš sistem vrednosti.

Jugoslovensko društvo, kao otvoreno društvo prema svetu, bez ograda i ograničenja komunikacije, ljudi, ideja i dobara, izloženo je uticaju svakovrsnih ideja. Pri tom je teško odrediti jasnu granicu između onoga što je pozitivno i progresivno, što ima univerzalnu vrednost i što se može prihvatiti kao naša svojina, i onoga što predstavlja surogat ideja i kulture, ideološku destrukciju i kulturni imperijalizam. Idejna sfera, kulturno stvaralaštvo i duhovni život izloženi su pritisku drugih ideologija koje traže pukotine i prostore radi proboja u svest ljudi, da je oblikuju po drugim merama i sa drugim sadržajima. Ti prodori pokušavaju se rafiniranim metodama i sredstvima postepene infiltracije ideja i shvatanja koja se promišljeno, utkivaju u dečji strip, u zabavne i kulturne sadržaje, sve do muzike,

filma, načina odevanja i raznih simbola. Na taj način, ukoliko izostaje adekvatna idejna borba i akcija, ako se idejni život prepusti samotoku, bez dovoljno nastojanja da se njegovi sadržaji osnaže, postojaće realne opasnosti od erozije sistema vrednosti i jačanja tuđih idejnih uticaja. Uticaj tih ideja oseća se i manifestuje u raznim oblicima građanske i dogmatske svesti.

Ideološka indoktrinacija vrši se tako da se skoro ne oseća nametljivost i pritisak; ono što se nudi, često se prima kao sadržaj koji je probavljiv, sladunjav, koji katkad izazove emocije, nametne sugestiju za komparacijom, želju da se poseduje ono što se nudi, provocira pitanja i dileme, stvara osećaj duhovnog i materijalnog siromaštva i inferiornosti, projektuje sliku o snazi i moći i razvija osećanja besmisla otpora i borbe protiv te sile. Sve to se postiže, naizgled, sitnim slikama i podacima kojima se život prikazuje u ružičastim bojama kao stanje izobilja i blagostanja, neograničenih sloboda, lakog uspeha bez rada; propagira se kult zvezda estrade, veličaju vrednosti potrošačkog društva i afirmiše malograđanski mentalitet. Neka društva i sistemi pažljivo prikrivaju klasne i socijalne sukobe i suprotnosti i često uspevaju da se predstave kao beskonfliktna društva u kojima vlada red, mir, jednakost i harmonija. Zbog nedovoljne kritičnosti i objektivnog informisanja, neretko se takva slika o drugim zemljama protura i kod nas. Idejna poruka takvih predstava o drugim zemljama je vrlo jasna.

Ideološka indoktrinacija ima svoje specifične metode i karakteristike: počinje nenametljivo, od »sitnih stvari«, postepeno unosi elemente neke ideje i pažljivo gradi stav, opredeljenje, drugu idejnu poziciju. U procesu njenog sprovođenja računa se na ljudske slabosti, neznanje, socijalni položaj čoveka u društvu, njegov politički status, tradicije, navike i mentalitet ljudi, na stanje ukupne društvene i idejne svesti, na mogućnosti komunikacije sa najvitalnijim delovima društva i pojedinim socijalnim slojevima.

Stratezi specijalnog rata pomoću ekonomskih sredstava vrše političke pritiske. Tako se u studiji jednog inostranog centra ističe da su veliki jugoslovenski dugovi i da će to »zajedno sa dugovima koje će Jugoslavija i ubuduće uzimati«, predstavljati »izuzetno pogodno sredstvo ekonomskog i političkog pritiska na tu zemlju«. Stoga se naglašava da je porast tih dugovanja »dugoročno gledano koristan«

i da »Jugoslaviju ne bi trebalo sprečavati da uzima nove kredite, makar to imalo privremeno i negativne efekte za zajmodavca, jer se to lako kompenzira ekonomsko-političkim merama«. Planeri specijalnog rata žele da obostrano korisne ekonomske odnose partnera iz Jugoslavije i inostranstva stave u funkciju svojih ciljeva. Zato predlažu da »privredne veze sa Jugoslavijom treba proširivati, makar i po cenu nerentabilnih poteza«, da bi, naravno, na taj način izvršili »privrednu infiltraciju u toj zemlji«. Oni su »otkrili« da »potrošački mentalitet« predstavlja slabu tačku i da on »pobija sve teorije komunističkog egalitarizma bolje nego mnoge političke akcije«. Zato »preporučuju« da u okvirima ekonomske politike prema Jugoslaviji »treba vršiti pažljiv izbor onih mera koje povećavaju plasman onih roba koje utiču na potrošački mentalitet i tu izbegavati ograničenja«.

Neki krugovi u inostranstvu pažljivo analiziraju sve aspekte jugoslovenskog ekonomskog i opšteg društvenog razvoja i traže prostor za podsticanje onih elemenata koji bi postupno vodili suštinskim izmenama našeg sistema i njegovom usklađivanju u ulozi savetodavca kako, na primer, da Jugoslavija izađe iz ekonomske krize, a pri tom ne propuštaju da taj izlazak iz krize uslove suštinskom transformacijom društvenih odnosa, to jest napuštanjem sistema samoupravljanja i preuzimanjem nekog drugog modela.

f) *Strani uticaji u oblasti nauke
i naučnoistraživačkog rada*

Područje nauke i naučnoistraživačkog rada sve više postaje poprište borbe snaga specijalnog rata. Budući da je težište te borbe pomeren na sferu svesti, ideologije i psihološko-propagandnog delovanja, mnoge naučne discipline koriste se, ili bolje reći zloupotrebljavaju, za ciljeve kojima nauka prirodno ne bi trebalo da služi. Takve tendencije postoje i kad je reč o nauci u Jugoslaviji. Veze jugoslovenskih naučnih institucija i naučnih radnika sa inostranim ustanovama u oblasti nauke vrlo su razvijene: razmenjuje se literatura, iskustva i rezultati naučnoistraživačkog rada, organizuju razni oblici naučnih rasprava, izvode zajednički projekti itd. Sve to pruža priliku da se prate tokovi naučne misli u svetu i obogaćuju naučna saznanja, a nauka u zem-

lji ima šansu da iskaže svoje mogućnosti i u međunarodnim relacijama. To je izvlači iz provincijskih ograničenja, ali je dovodi, i u mnoga iskušenja. Strani faktori danas deluju preko nauke u dva pravca. S jedne strane, nastoje da u pojedinim sferama naučnog života vrše ideološke prodo-re, da u naučnim i teoretskim radovima usade svoje ideje i vrednosni sistem kako bi se tim putem vršila šira ideološka indoktrinacija. To je naročito izraženo u oblasti društvenih nauka, koje su najviše izložene uticajima raznih ideoloških pravaca i struja, posebno onih antimarksističke i dogmatske provenijencije. Strani ideološki uticaji zapažaju se u pojedinim naučnim i teoretskim radovima, pre svega u oblasti sociologije, filozofije, u oblasti ekonomskih nauka i nekim drugim. Po svojim dimenzijama ti prodori nisu takvi da bi ugrožavali ideološke temelje nauke. Imaju, međutim, negativne posledice kada, kroz udžbenička i druga štiva koja se izučavaju u školama i na univerzitetima, dopiru do mladih ljudi koji formiraju svoje poglede na svet i utemeljuju svoja osnovna idejna opredeljenja.

Drugi pravac delovanja je područje naučnoistraživačkog rada. Jugoslovenske naučne institucije izvode razne projekte zajedno sa stranim institucijama ili se, pak, uključuju institucionalno ili kao grupe i pojedinci u razne inostrane projekte, naročito u one koje finansiraju specijalizovane agencije Ujedinjenih nacija. Inostrani centri posebno su zainteresovani za istraživanja na području ekonomike, javnog mnjenja i drugih oblasti života koje su od strategijske važnosti za bezbednost i odbranu zemlje. U Jugoslaviji se ne postavlja pitanje da li da se neka naučna istraživanja vrše u saradnji sa stranim naučnicima, već je problem u tome što se na zahteve stranih partnera u projekte uključuje i ono što za određena istraživanja nije relevantno, a daje uvid u neke bezbednosno vitalne tačke života. S druge strane, u nekim slučajevima se pojavljuje problem korišćenja rezultata istraživanja. U svetu je poznato da se sva saznanja do kojih su došli naučnici, pogotovo u nekim strateški i bezbednosno važnim područjima, ne mogu nekontrolisano koristiti i da za to u svakoj zemlji postoji odgovarajući režim korišćenja tih saznanja. Kod nas, takođe, postoji sistem kontrole, ali se ponekad postupa bez dovoljno opreza i odgovornosti, što omogućava stranim službama da dođu do podataka koji ih interesuju.

*

Poznata je sudbina svih dosadašnjih pokušaja snaga specijalnog rata da ugroze Jugoslaviju. Ali one ne odustaju od svojih namera, računaju na dugi rok i koriste sve naše probleme, teškoće i slabosti.

Uprkos svim pritiscima i opasnostima kojima je izložena, Jugoslavija se u borbi protiv snaga specijalnog rata nije nikada zatvorila prema svetu. Puna otvorenost prema kulturi, nauci, ekonomskim tokovima, idejama i stvaralaštvu drugih naroda, predstavlja trajno opredeljenje naše zemlje. U tome je sadržina i snaga, vitalnost i progresivnost samoupravnog socijalističkog sistema, njegovih ideja i prakse, što je istovremeno i bitan činilac odbrane od svih oblika spoljnih pritisaka i unutrašnje kontrarevolucije. Naravno, za opstanak zemlje, za njenu samosvojnost, jedinstvo i nezavisan i slobodan razvoj autohtonih tekovina revolucije i posleratne izgradnje, dosad je uvek od presudnog značaja bilo unutrašnje jedinstvo i odlučno sučeljavanje sa problemima, teškoćama i krizama sa kojima se naše društvo suočavalo. Iskustvo iz poslednjih četrdeset godina pokazalo je da su snage, stepen agresivnosti, obim i karakter pritisaka na našu zemlju uvek zavisili i bili uslovljeni zaoštrenošću društvenih protivurečnosti, veličinom ekonomskih i drugih teškoća koje su pratile naš razvoj, slabostima u funkcionisanju samoupravljanja i političkog sistema u celini, problemima u međunacionalnim odnosima, nedostacima idejne akcije Saveza komunista, krizama u pokretu nesvrstanih zemalja, raznim oblicima blokovskih konfrontacija itd.

Jugoslavija je u svom posleratnom životu odolela mnogim iskušenjima i pritiscima; uprkos raznim unutrašnjim teškoćama i krizama, ostala je na svom putu samoupravljanja i nesvrstanosti, nezavisna i slobodna.

Istini za volju, u poslednjih nekoliko godina odbrambeno-zaštitni mehanizam je poprilično oslabio. Mora se konstatovati činjenica da su snage specijalnog rata izvršile izvesne prodore kroz pukotine međunacionalnih odnosa i idejnih razlika, uspevajući ne samo da pospeše i ubrzaju ideološku indoktrinaciju, da se tuđe ideje infiltriraju u našu autohtonu marksističku ideologiju do te mere da se već u nekim sredinama očevidno ispoljava i fizička infiltracija neprijateljskih snaga u legalne institucije sistema. U slučaju Kosova, gde je dinamika odvijanja specijalnih dej-

stava preko određenih psihosocioloških mehanizama dospela u pretposlednju, a učinjen je pokušaj ostvarenja i poslednje faze (pokušaj oružane pobune s ciljem izvršenja prevrata) dobija se privid gotovo samostalnog ili bar primarnog delovanja unutrašnjih snaga specijalnog rata kao čina kontrarevolucije. Ali, nezavisno od toga koliko su unutrašnje kontrarevolucionarne snage ojačale i koliko su se osamostalile – sprega sa spoljnim faktorima se podrazumeva, ma koliko to bilo prikrivano političkom mimikrijom. Tu spregu nemoguće je prikriti, iz prostog razloga što involvirani spoljni faktori neizbežno moraju da vode politiku dvostrukog standarda. To se ovih dana pokazalo jasno kao na dlanu istupanjem albanskih visokih predstavnika u inostranstvu i činjenicom da im neka strana glasila ustupaju prostor za propagandno delovanje protiv Jugoslavije.

Indikativna je u tom pogledu i prilično velika podudarnost tematike sadržaja i tona tekstova u pojedinim našim glasilima o JNA, o vanrednim merama na Kosovu i još nekim drugim temama, i tekstova koji se publikuju u emigrantskoj štampi i nekim najkonzervativnijim glasilima i agencijama u svetu. Tako su, najedanput, izišle na površinu sve kontroverze i harmonije u specijalnom ratu koji se vodi protiv SFRJ spolja i iznutra neprekidno od njenog postanka, da bi u ovom trenutku dobio najviši mogući intenzitet, do prerastanja u viši i složeniji oblik – sukob niskog intenziteta, za što izvesno nema nikakve šanse u Jugoslaviji.

S U M A R Y

SOME ASPECTS OF SPECIAL WARFARE AGAINST YUGOSLAVIA

From its very inception, the socialist Yugoslavia is permanently exposed to different forms of pressures from within the frames of special war. The basic methods, means and forms of this war are being changed and accommodated to the overall internal conditions and problems of the country, also to the general state of its international relations and the degree of firmness of international position of Yugoslavia.

Since the strategists of special warfare assess that the social system of Yugoslavia cannot be altered by violent means or the external action, and that each and every such attempt would be for them a certain risk which could end in failure, public political defamation and danger for the world peace, they direct their activities against our basic social values, with the aim that during a longer period these values would erode, and that by influencing the consciousness of people and their changing their attitudes towards own values

and the social system the balance of forces or power would be gradually changed to the benefit of those who would be willing to make radical changes in this system, with a corresponding assistance from abroad.

Yugoslavia resisted in the post-war period many trials and pressures and, in spite of periodical internal difficulties and crises remained independent and nonaligned, consistent on its way to building up of socialism on the basis of self-management. For the survival of the country, for her independent and free development, the decisive importance had to date its internal unity and its resolute confronting problems and difficulties.

R É S U M É

CERTAINS ASPECTS DE LA GUERRE SPECIALE CONTRE LA YUGOSLAVIE

Depuis sa formation, la Yougoslavie socialiste était sans cesse exposée aux diverses pressions faisant partie de la guerre spéciale. Les méthodes, les moyens et les formes fondamentaux de cette guerre changent et s'adaptent à l'ensemble des circonstances et problèmes qui régissent à l'intérieur du pays, à l'état général des relations internationales et au degré de solidité de la position internationale de la Yougoslavie.

Etant donné que les stratèges de la guerre spéciale estiment que le régime en Yougoslavie ne peut être changé de force par une action menée de l'extérieur, et que chaque tentative du genre entraînerait pour eux un certain risque de débâcle, de compromission politique publique et de danger pour la paix dans le monde, ils visent par leurs activités les principales valeurs sociales, avec l'intention de les éroder dans une période de temps prolongée, d'agir sur la conscience des hommes pour obtenir le changement de l'appréhension de ces derniers de leurs propres valeurs et du régime, pour obtenir progressivement un changement du rapport des forces en faveur de ceux qui avec l'appui et l'aide de l'extérieur, pourraient accomplir des changements radicaux du régime établi.

Dans l'après guerre, la Yougoslavie a su résister à de nombreuses épreuves et pressions et, en dépit des difficultés et crises elle est restée indépendante, non-alignée, conséquente à sa façon d'édifier le socialisme, suivant les principes d'autogestion. Quant à la survie nationale, le développement indépendant et libre du pays, l'importance décisive s'est révélée notamment dans l'unité intérieure et la fermeté avec laquelle il a été fait face aux problèmes et difficultés ressentis par la société.

Р Е З Ю М Е

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ СПЕЦИАЛЬНОЙ ВОЙНЫ ПРОТИВ ЮГОСЛАВИИ

Со дня своего становления социалистическая Югославия постоянно подвергается различным формам давлений в рамках специальной войны. Основные методы, средства и формы этой войны меняются и приспособляются к общим внутренним обстоятельствам и проблемам страны и к общему состоянию международных отношений и степени устойчивости международного положения Югославии.

Учитывая, что стратеги специальной войны оценивают, что общественный порядок в Югославии нельзя сменить насильственными средствами действиями извне и что каждая такая попытка представляла бы собой для них риск, который может окончиться провалом, публичной компрометацией и угрозой миру во всем мире, их деятельность) направляется на основные общественные ценности, с ориентировкой на то, чтобы в течение продолжительного времени подвергать эрозии эти ценности, чтобы влиянием на сознание людей и на изменение их отношения к собственным ценностям и общественному строю постепенно изменилось соотношение сил в пользу тех, которые бы могли при соответствующей поддержке и помощи извне совершить радикальные изменения этого строя.

В послевоенном периоде Югославия преодолела многочисленные испытания и давления и вопреки повременным внутренним затруднениям и кризисам осталась независимой и неприсоединившейся и последовательной на собственном пути строительства социализма на основах самоуправления. Для существования страны, для ее независимого и свободного развития, существенное значение до сих пор имело внутреннее единство и решительная борьба с проблемами и затруднениями, с которыми наше общество сталкивалось.